

Válasz Kabar Zoltán és Szaboles István hozzászólására

STEFANOVITS PÁL és MÁTÉ FERENC

MTA Talajtani és Agrokémiai Kutató Intézete, Budapest

A hazai láptalajok osztályozására vonatkozó javaslatunkat úgy tekintjük, hogy az a jelenleg rendelkezésünkre álló tapasztalati anyagnak megfelelő bizonyosak vagyunk benne, hogy a láptalajokra vonatkozó vizsgálati anyag bővítésével szükségessé válik módosítása, tökéletesítése. Ezért vettük örömmel Kabar Z. és Szaboles I. hozzászólását is, hiszen a láptalajokkal foglalkozó szakemberek nézeteinek kicserélése az ügynék csak hasznára válhat.

A hozzászólók több javaslatot tesznek az általunk előterjesztett osztályozási vázlat megváltoztatására. E javaslatok egy része a láptalajok nevezéktanára vonatkozik, egy része pedig az osztályozás tartalmát érinti.

Sorrendben először az elnevezésekkel kapcsolatos indítványokra válaszolunk. A hozzászólók helytelenítik a felláp-alláp elnevezést, és helyette a mohaláp-rétláp elnevezéseket ajánlják. Megjegyzendő, hogy javaslatunkban fellápokról és siklápokról beszéltünk, nem használtuk az alláp kifejezést. A mohaláp elnevezés szerencsés, és osztályozási javaslatunkban a felláp elnevezés mellett mi is feltüntettük, és nem zárkoztunk el az elől, hogy kizárólagos megnevezésként használjuk, hiszen a kérdéses láptalajok genetikájára utal, és a hazai szakközönség jelentős része használja. A rétláp talajok elnevezése már nem ilyen egyértelműen következik a talajok keletkezésének körülményeiből, mert igaz ugyan, hogy e láptalajok mai növénytakarója a réti növényzet, de kialakulásukban a vízi növényeknek — nádnak, sásnak, gyékénynek — volt döntő szerepe. Mégis két okból egyetértünk azzal, hogy helyesebb a rétláp elnevezést használni. Először, mert a mohaláp-rétláp elválasztásánál mindkét esetben növénytársulás neve a talajt meghatározó jelölés, másodszer mert talajtani hagyományainkban megtalálhatjuk ennek az elnevezésnek az előzményeit. Treitz Péter 1929-ben megjelent munkájában: Gazdasági ásványtan és talaj-

ismeret, így ír: „A síkláp vagy rétiláp tőzege sás, nád és vízi-moha szárainak, gyökereinek szövedéke . . .” Ezek alapján a láptalajok típusai közt a mohaláp és rétláp elnevezést használják a jövőben.

A hozzászólók az országos tőzegszabványra hivatkozva javasolják a szuroktőzeg helyett az érett tőzeg, átmeneti tőzeg helyett vegyes tőzeg elnevezések használatát. A hozzászólók által javasolt elnevezéseket nem tartjuk helyesnek, mivel azok a jelenségek megértését zavarhatják. Az érett tőzeg elnevezés azt a benyomást keltheti, mintha a szóbanforgó szervesanyag valamilyen érési folyamat végterméke lenne. A vegyes tőzeg elnevezés arra utalna, hogy az átmeneti tőzeg különböző tulajdonságú szervesanyagok keveréke lenne. Talajtani szempontból azonban az nem szervesanyag keverék, hanem átmeneti talajképződmény, amelyben végbement átalakulások adják meg a talaj jellegét. Általában helyes törekvés a nevezéktan egységesítése, azonban nehezen képzelhető el, hogy a nem agronómiai célokat szolgáló tőzegszabvány nevezéktana minden további nélkül alkalmas legyen genetikai talajosztályozás céljaira.

További észrevételek a kotu elnevezés tartalmára vonatkoztak. A hozzászólók a kotu fogalma alá a 20–60% szervesanyag tartalmú talajréteget vonják, melynek képződése úgy értelmezendő, hogy a láptalaj felső rétege kiszáradt, és a szervesanyag irreverzibilis módon elvesztette gél állapotát, és így vizet nem, vagy csak alig vesz fel. Ami a jelzett határértékeket illeti, azok véleményünk szerint nem helyesek. Az alföldi sárréteken, a szatmári síkságon pl. a nép kotu-talajnak nevez olyan láptalajokat is, amelyek 10% fölötti mennyiségű szervesanyagot tartalmaznak. E talajok jellegzetes tulajdonságokkal rendelkeznek, amely jellegzetes tulajdonságok a lápi eredetű szervesanyagok jelenlétének következményei: rendkívül laza, porhanyós állapotú, élesen különbözik a szelvényben található többi talajrétegtől. A szél is meglehetősen könnyen mozgatja.

A hozzászólók hivatkoznak a Sigmond-féle talajrendszerre, amelyben szintén 20% szervesanyag tartalom képezi a szerves-talajok alsó határát. Ma már közismert azonban az a tény, hogy a genetikai talajtípusoktól, képződéstől, földrajzi környezettől stb. elvonatkoztatva nem lehet általánosan és mindenütt érvényes határértékeket találni. A Szovjetunió területén előforduló ún. kövér csernozjomokban előfordulhat 12% humusztartalom, mégsem minősíthető szervestalajnak, hiszen a talaj fizikai, kémiai, biológiai sajátosságai a csernozjomra jellemző képet mutatják, ugyanakkor ilyen szervesanyag tartalom az alföldi folyók alluviális területein kialakult láptalajokban már a szerves talajok jellegzetes sajátosságait idézi elő.

A kotu, kotus talaj elnevezés nem újkeletű talajtani szakirodalmunkban.

Szabó József 1861-ben megjelent munkájában (Geológiai viszonyok és talajnemek ismertetése, I. füzet, Békés és Csanád megye. Pest 1861. 128 o.), így ír: „Az a mit kotunak neveznek, nem mind turfa; kotu az ottani értelmezés szerint: „ingoványos, hepe-hupás, lassú föld, mely az embert nem bírja meg”.”

Treitz Péter pedig a kotu fogalmát így határozta meg: (Csonka Magyarország termőtalaja. Budapest, 1929. 25 o.) „Ha a talajnak szervesanyag-tartalma több mint 20%, akkor tőzeget talajnak nevezzük, ha szervesanyag-tartalma 20%-on alul van, akkor kotus talaj, ha a szervesanyag 6%-on alul van, akkor réti agyag a neve.”

Ilyen megvilágításban fölösleges különböző elásványosodott fedőrétegu altípusok felvétele a láptalajok osztályozási rendszerébe. A kotus rétegek szer-

vesanyag-tartalmában megfigyelhető különbségeket a talajosztályozás alacsonyabb kategóriáiban természetesen kifejezésre kell juttatni tekintettel annak nagy talajtani és agronómiai jelentőségére. A kotukérdéséhez még annyit, hogy a hozzászólók általelőterjesztett definíció erősen vitatható kritériumokat tartalmaz a kotu szervesanyagának fizikai állapotát illetően. A kotu szervesanyagának nem kis része kolloid állapotú, és ennek jelentősége van a kotus rétegek adszorpciós kapacitásának kialakulásában csakúgy, mint a talaj aggregátumok kötőanyaga szempontjából. A morzsalékos szerkezet sem jellemzője a kotus talajrétegeknek, mert a morzsalékos kifejezést a talajtani irodalom a kotuétől lényegesen eltérő szerkezeti állapot jellemzésére tartja fenn.

A hozzászólók javasolják, hogy a tőzeg-láptalajok szervesanyagban gazdag rétegére megadott legalább 50 cm alsó határértéket csökkentsük 20 cm értékre. Véleményünk szerint célszerű az 50 cm-nél vékonyabb szervesanyagban gazdag talajréteggel rendelkező láptalajokat tőzeges-láptalaj elnevezéssel illetni. E megkülönböztetés a hazai láptalajok tulajdonságait figyelembe véve azok genetikájával és agronómiai hasznosíthatóságával egyaránt összhangban van. Lehetséges, hogy a megadott 50 cm. határérték módosításra szorul majd, de mindenképpen szükséges a vékonyabb és vastagabb tőzeg, ill. koturétegű láptalajok megkülönböztetése.

A hozzászólók vitatják a lecsapolt és telkesített síkláptalajok típusnak a talajosztályozásba való felvételének indokoltságát. A hidromorf talajok genetikájában mind a képződési folyamatok irányában, mind a mezőgazdasági hasznosítás feltételeiben rendkívül mélyreható változást idéz elő a hidrológiai viszonyok megváltozása. Ismeretes, hogy a hidromorf eredetű szolonyec és szoloncsák talajok, a réti talajok tulajdonságaiban, talajképződési folyamataiban a talajvíz süllyedése (természetes vagy mesterséges úton), a sztyeppesedés néven összefoglalt új talajfejlődési irányokat idéz elő. A kérdésnek nagy nemzetközi és hazai irodalma van, és a hazai talajosztályozási rendszerben is jelentőségéhez mért helyet kapott. Bár Magyarországon a sztyeppesedés jelensége is döntően mesterséges behatásra állt elő a nagy vízimunkálatok következtében, mégsem tekinthetjük úgy a kérdést, mint egyszerű agrotechnikai rendszabályt. A talaj fejlődésébe történő mesterséges beavatkozás esetenként csak kismértékű, esetenként azonban olyan következményekkel járhat, ami a talajképződési folyamat jellegét érinti. A láptalajokban a hidrológiai feltételek nagyarányú megváltozása igen mélyrehatóan érinti a talajképződés irányát (pl. a szervesanyag felhalmozódás irányzatát a szervesanyag pusztulásának tendenciája válthatja fel stb.) és különösképp dinamikáját, ezért a talajosztályozási rendszerben megfelelő helyet kell a lecsapolt és telkesített láptalajoknak biztosítani annál is inkább, mivel az ilyen irányú átalakulások kisebb vagy nagyobb mértékben a hazai láptalaj-területek nagyobb hányadát érintik. E típus elválasztása mellett szól az agronómiai hasznosíthatóság követelménye is, amelyet bizonyára nem szükséges részletesen kifejteni.

Érkezett: 1961. február 21.